

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА ПО СТАРА ИСТОРИЯ, ТРАКОЛОГИЯ И СРЕДНОВЕКОВНА ИСТОРИЯ
1504 София, бул. Цар Освободител № 15, каб. 38-39, тел. (02) 9308 354/321

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Петър Делев

на трудовете на гл. ас. д-р Юлия Милчева Цветкова,

кандидат в конкурс за доцент по 2.2. История и археология

(Стара история и тракология – Географски информационни системи

(ГИС) в помощ на античната история, обявен в ДВ бр. 50/15.06.2018 г.

За участие в обявения конкурс е подал документи и е допуснат до участие само един кандидат – гл. ас. д-р Юлия Цветкова. Кандидатът отговаря на изискванията по чл. 105 от *Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“*: Юлия Цветкова притежава научна степен „доктор“, заемала е академична длъжност „асистент“ и „главен асистент“ в СУ повече от две години и е представила в настоящия конкурс публикуван монографичен труд, както и други публикации в специализирани научни издания, които не повтарят представените за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и са отпечатани след издаването на текста на докторската ѝ дисертация в монографичен вид (Ю. Цветкова. *История на Тракийския Херсонес от Троянската война до времето на Римското завоевание*. Велико Търново, Фабер, 2008).

Новата монография на Юлия Цветкова – *ГИС и Тракология. Приложения на Географските информационни системи в изследванията на тракийската история*. (София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2018) – попада изцяло в обявената конкретна подобласт на настоящия конкурс (*Географски информационни системи в помощ на античната история*); тя може основателно да бъде разглеждана като хабилизационен труд по смисъла на чл. 24 (1) 3 от *Закона за развитие на академичния*

състав (чл. 105. 3 от Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“). Макар и неголяма по обем (164 печатни страници), тази монография има несъмнен новаторски характер, въвеждайки (за пръв път в българската научна литература) едно ново приложение на географските информационни системи – в помощ на античната и в частност на тракийската история.

Книгата се дели на две приблизително равни по обем части. Първата от тях (стр. 15-69) е посветена на въведение в проблематиката на географските информационни системи и на свой ред се дели на два раздела – единият посветен на общото въведение в същността, методите, видовете пространствени анализи и други страни на ГИС, а другият – специално на досегашните опити и практики на използването им в помощ на исторически дисциплини като археология и история. Става дума за развитие на научни направления и приложения от последните две-три десетилетия, и пригледното им представяне с позоваване на обилна и добре подбрана литература е несъмнено – и полезно за бъдещите му ползватели – достойнство на текста на Цветкова. Един позитивен нюанс тук е представянето в параграф 1.3.3 (стр. 59-65 и специално таблица 1 на стр. 60-61) на информация за ГИС базирани уеб ресурси по антична история, която предлага пряка практическа полза. Интересен е и анализът на ограниченията в приложението на пространствения анализ в античната история, представящ една активно протичаща и в наши дни научна дискусия.

Вторият дял на монографията съдържа три конкретни изследвания на проблеми от областта на древнотракийската история, които илюстрират нагледно методиката и резултатите от приложението на ресурси на ГИС. Първото от тях е посветено на един отдавна дискутиран историко-географски проблем: местоположението на изворите на река Теар в Югоизточна Тракия, край които минал персийският цар Дарий I в похода си срещу скитите в края на VI в., и споменатият у Херодот път, свързващ това място с Херайон близо до Перинт на Хелеспонта и с Аполония на Евксинския Понт, отдалечени в двете посоки на по два дни път. Изследвани са различни компютърно симулирани варианти на трасета за този път, които са оценени с оглед на приложимостта им и съвпадението с поставените от Херодотовите сведения ус-

ловия. Достигнатите вероятни резултати са оценени с нужната предпазливост (с оглед необходимостта от верифицирането им с археологически средства на терена). Самият анализ обаче демонстрира нагледно и убедително възможностите за прилагането на ГИС при подобни по характер изследвания.

Вторият представен пример засяга обхвата на парадинастическото владение на бащата на Севт II, одриския династ Месад, на базата на сведенията в седма книга на Ксенофоновия „Анабазис“ за събитията през зимата на 399 г. пр. Хр. Всъщност, в текста този проблем се разглежда успоредно с друг – за местоположението на царската резиденция на тогавашния одриски цар Медок. Търсенето на решения и в двата случая представлява проекция на съобщени в текста на Ксенофонт разстояния – седем дни път максимално отдалечаване на гръцката армия от крайбрежието на Пропонтида при Перинт по време на военните действия за завоюване на някогашните владения на Месад, и дванадесет дни път пак оттам до резиденцията на Медок във вътрешността на тракийските земи, съобщено на тръгналата към него делегация от гръцкия град Парион. Разгледани са различни опции с оглед на варианти за нормата на изминаването за един ден разстояние, а получените (чрез използване на ГИС моделиране) резултати са сравнени (в случая с резиденцията на Медок) с познатите археологически обекти със съответстващо местоположение, характеристики и хронология (Кози грамади, Кръстевич, Васил Левски, Смиловене и др.). Тук към автора може да се отправя критична бележка за прекалено самоограничаване в рамките на веднъж избраните норми за дневен преход: по-дългите с 13 и 20 км разстояния до обектите при Смиловене и Ветрен и по-късите с 22 и 26 км разстояния до Дуванли и Филипополис не увеличават или намаляват дистанцията до търсената царска резиденция с половин или един ден, а само коригират нормата на дневния преход от 30 на 31, 31.7, 28.2 или 27.8 км, стойности също толкова допустими и възможни колкото и условно избраните в изследвания вариант 30 км, и в такъв случай и тези обекти имат (поне от гледна точка на критерия за разстояние) същата вероятност да отговарят на търсеното решение. Интересно (и напълно логично) е допускането на възможността двете посочени у Ксенофонт дистанции да са изчислени на базата на раз-

лична норма за дневен преход, което е в основата на едно от предположените варианти решения.

Третият пример разглежда разпространението на съкровища от бронзови монети с типове на Филип II и Александър Велики в Тракия. Създадената база данни обхваща 51 съкровища; те са подложени на *kernel density analysis* както общо, така и поотделно за монетите на Филип и Александър. Резултатите открояват плътността на находките, откроявайки районите със значителни концентрации; те са позволили на автора да коментира политическите и икономическите измерения на проникването на македонски бронзови монети в Тракия през втората половина на IV в. пр. Хр., като е поставен акцент на възможността то да се свърже с военни плащания и съответно – с евентуално временно или по-продължително присъствие на македонски гарнизони.

Като цяло монографията на Юлия Цветкова *ГИС и Тракология. Приложения на Географските информационни системи в изследванията на тракийската история* може да бъде оценена като сериозен, актуален и приносен научен труд, който отговаря на изискванията за хабилитационен труд и представя убедително качествата на автора като учен и изследовател.

Освен разгледаната монография Юлия Цветкова е представила за участие в конкурса за доцент и седемнадесет статии, половината от които са авторски (№№ 3, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 17), а другата половина – писани в съавторство (№№ 2, 5, 6, 11, 14, 15, 16, 18). От гледна точка на своето съдържание те могат да бъдат групирани в няколко тематични кръга; делението е в значителна степен условно поради припокриването на научна тематика и интердисциплинарният в много случаи характер на изследванията.

Повечето от публикуваните в съавторство трудове имат археологическа насоченост и отразяват свойствения на съвременната археология екипен подход. Юлия Цветкова участва активно в археологически разкопки и теренни проучвания от студентските си години до ден днешен; през 2018 г. тя защити и втора магистърска степен по археология (с магистърска теза *Хемидрахми от типа на Тракийския Херсонес: типология и класификация*). Представените в конкурса археологически публикации

(№№ 2, 5, 6, 11, 14, 15) са свързани с основните райони, в които тя е работила в последните години: Източните Родопи и Казанлъшката котловина. Те се отнасят до различни категории археологически паметници и обекти, основно в сферата на тракийската археология, както и до резултати от теренни проучвания. Принципно и важно научно значение има съвместната (с Георги Нехризов) разработка за хронологията и периодизацията на ранната желязна епоха в Южна Тракия (№ 2); на подобна тема от името пак на двамата беше изнесен и все още непубликуван доклад на проведения през 2017 г. XIII международен конгрес по тракология в Казанлък. В две публикации от тази група (№№ 14 и 15) акцентът е върху използването на географски информационни системи при теренни археологически проучвания.

Освен посочената в предишния параграф магистърска теза и също коментирания вече раздел за разпространението на бронзовите монети на Филип II и Александър Велики в Тракия в новата ѝ книга, нумизматически сюжети засягат и още три публикации на Юлия Цветкова от последните години (№№ 7, 10, 13). Тя умело борави с нумизматическия материал и приносите ѝ в тази област са забележими.

Няколко публикации касаят сюжети на култовата действителност в Тракия: ритуални ямни комплекси (№№ 16 и 18), тракийските светилища и ГИС (№ 4), сакралното и профанното в тракийските светилища (№ 12).

Чисто историческа тематика имат четири от статиите, с които тя участва в настоящия конкурс: № 3 за земите на Месад започва едно изследване, което е доразвито в новата ѝ книга; № 8 за „дълголетника Терес“ въвежда напълно нова хипотеза за един отдавна известен и често цитиран фрагмент на Теопомп с важно значение за историята на одриската династия през V и IV в. пр. Хр.; № 8 разглежда рядко застъпваната досега тема за политическите взаимоотношения между Одриското царство и Ахеменидската империя през IV в. пр. Хр.; № 17 доразвива един сюжет от защитената през 2005 и публикувана през 2008 г. докторска дисертация на Юлия Цветкова за историята на Тракийския Херсонес – взаимоотношенията на полуострова с одриските царе.

Представените в конкурса статии имат добро научно качество и са публикувани в сериозни научни издания. Справката за цитируемостта на съчиненията на канди-

дата за доцент показва, че те имат добра видимост и се познават и използват у нас и в чужбина. Автосправката за научните приноси на представените трудове е реалистична; посочените в нея приноси са достоверни и имат съществена научна стойност.

Юлия Цветкова е щатен преподавател в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ от 2001 г., последователно като асистент, старши асистент и главен асистент. Тя има утвърден авторитет сред своите колеги в катедрата по стара история, тракология и средновековна история и в студентската аудитория. В продължение на много години е водила семинарни занятия по стара история и тракология със студенти от различни специалности, а вече от доста време чете и ред лекционни курсове в бакалавърска и магистърска степен. Ръководила е дипломанти и е участвала в няколко успешно завършени научни проекта. Има отлична езикова подготовка, високо ниво на компютърна грамотност, открита е за нови технологии и насоки на научно дирене – както впрочем показва и увлечението ѝ напоследък по приложението на географските информационни системи в античната история и археология. Научните ѝ интереси са комплексни и разностранни в няколко области и направления на антиковедението.

Смятам, че кандидатурата на гл. ас. д-р Юлия Цветкова е безспорно потвърдена и от представените научни трудове и техните приноси, и от нейните лични качества и достойнства, и убедено давам гласа си за нейния избор за доцент по стара история и тракология.

София, 21 ноември 2018 г.

проф. д-р Петър Делев